

ПОЗОР И ШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСИ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

О АФЕКТИМА.

(Наставак)

IV. О зависти.

Овај афекат изазива природа и расположеја душевни. Ако од природе немамо симпатије, наклоности, према људима, ако добрим васпитањем нисмо осетљиви постали према боловима и јадима других људи: то смо увек готови да другима завидимо.

Јед и срдитост су свагдањи другари зависти, која је осим тога сродна тузи и мрзости. Завист се непрестано забавља срећом других људи и околина јој изложена је увек мрзости и непријатељству њеној. Завидљивац сакрива осећаје и сличан је човекомрцу.

Завидљивац може тако подивљати, да је кадар јавно се радовати туђој несрећи, очајавати, кад види да је други сретан, па због тога судбу проклињати и на њу роитати. Така завидљива душа је у мукама, у грозничавости, која прелази и на тело, те ово слаби, постајући кожа и кост.

Завист је обична особина неизображених женских, несретних песника и многих непозваних глумаца. Овај афекат је роб свију чула. Флегматик га ни мало нема, неизображени меланхолик обично је са свим у његовој власти, сангвиник му ретко, колерик пак врло често подлеже.

Песник се мора чувати, да не одева завист у лепе, живе слике и тропе, јер их овај афекат ретко трпи.

Завист се изражава само помоћу својих другара једа и мрзости. Ови се појављују у облику дурења, цсовања, грђе, свађања, лармања.

Дурење је неопесано. Глас при изражавању је опор и таван, речи се избацују против воље.

Цсовање је јасно и опорно. Глас сикће, брз је, речи теку.

Свађање, грђа и дурење једва да може имати места у племенитијој представи, пре лармање, као честа особина људи, што имају добро срце. Ово је сродно цсовању, само што се тавније и тежим гласом изговора.

V. О љубомори.

Много шта важи као љубомора, што није ни налик на њу. Кад се љубавници закну, да ће једно другом верни бити, то је онај, који заклетву своју држи, једини власник своје друге половине, не допуштајући другоме, да у њој има удеоности, и ако се ово ипак догоди, то је за њега несрећа, њега мучи и мори љубав.

У овом случају је љубомора оправдана, она је шта више племенита ако се увређени део мирно, одважно и великодушно влада. Љубомора прави човека често у једно исто доба и јунаком и кугавицом и може га довести до беснила и до очајања. Често се овај афекат претвори у бесну страст, која има трагичких последица, тако, да љубоморан убија ону, коју је негда жарко љубио, као на прилику Отело.

Љубомора везује свих пет чула, а последице су јој различите, према темпераментима. Сангвиник је ван себе, те хита у поље, не водећи бриге камо га ноге носе, докле га умор не савлада, те не клоне на земљу. Меланхолик се сакрије па гризе нокте. Колерик бесни и — убија. Овај афекат лаћа се често метафоре, још чешће иперболе и климакса. Он се изражава гласом, којим и срђа и завист, или подмукло вребање. На крају ставова нешто се спушта глас. Изговор је спор, тих, задржава се дуго на наглашеним слоговима и на појединим речима, изражавајући се полугласно, на широко, нејасно.

VI. О невеселости.

Невеселост је афекат, који човека слаби и без цели у тугу баца, тражећи за то навалице прилике. Ако се уображени или прави узрок невеселости не уклони, то постаје од ње жалост, која изгубљене радости упоређује с туђим радостима, подетиче човекомрзост, тражи манастире и пустиње, где обично свршује.

Жалости је слична сета и јадовање.

Сета зна за своју немоћ, па нариче иштући помоћи; јад, јадовање подрива душу.

Извор јадовању је слабост телесна, због чега му подлежу обично слабе женске, а од људи понајвише меланголици. Женске особито воле јадовати, а меланголици постају самоубице. У овом афекту употребљује се апострофа и метафора. Говори се, кад смо у њему, гласом, којим и у болу.

VII. О страху.

Извор овог афекту је нагон самоодржања, јер страх се не роди с човеком, већ се унесе у њега спољним утисцима. У детету се он прво претњом и плашењем подстиче. Како онај, који је сретан, тако и онај, који је несретан, боје се, који мање, који више. Страх од наше свести и од вечитости леп је, узвишен, моралан и вазда чини утиска на позорници. Страх од зла, што прети, увећава зло, он чини, те нам се често привиђа опасност, где је нема, одузимајући одважност ономе, који му се подаје. Ако угројана машта учини, те нам опасност дође врло велика, то се страх претвара у ужас, који је већ многога стао живота.

Одважност и познавање себе сама скоро сваки страх савладају, осим страха од наше савести, чији громки глас из дубљине душе одјекује и тек са животом престаје.

Као сваки афекат, тако је и страх код различитог темперамента различан. Сангвиник бега;

(Наставиће се)

❧ Л И С Т И Њ И ❧

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.
 („Карташ“), као што је наша позоришна управа згодно прекинула обичних иначе „30 година из живота једнога карташа“ приказан је први пут на нашој позорници 15. децембра о. г.

колерик застане као укован, преда се гледајући; меланголик скрива се, слушајући плашљиво; флегматик гуна се у зноју, бежећи, ако је и како можно, са онога места, где је догађај или предмет страха му узбудило. Код страха се ретко даје употребити фигура или троп; али код жестоких људи постаје ипербола. Страх као и плашња прекида дисање; отуд постаје стезање у грима, које рађа особити, полугласни тон, који не долази из прсију већ из грла. И вика страшљивца тамна је, јер не долази из прсију. Говор је његов брз, свеза речи лабава.

VIII. О очајању.

Кад се човек боји великога, блиског и неизбежног зла, и кад се увери, да му се бегством или одупирањем не може уклонити, то онда настане најстрашнији од свију афеката — очајање.

Темпераменат и васпитање чине, те се очајање изражава различитим начином. Илеменит и образован човек трпљиво сноси овај афекат. Необразован, особито ако је усипане крви, напада на себе и на своје тониоце најжешћим, животинским беснилом, ругајући се сатонски својим рођеним боловима и беснећи сам противу себе најжешће.

Сангвиник никад тако не очајава, да сам на себе меће руку; колерик као сталан и ватрен још ређе, осим ако се не може другчије спасти од извесне срамоте. Флегматика може плашљивост и малодушност довести до самоубиства, меланголика обично на то наводи расположеај душевни и спољни утицај; најбољи је томе доказ, што су између пет самоубица за цело њих тројица меланголици.

Песници употребљују обично при овом афекту климакс, персонификацију, на највишем ступњу иперболу. Боје тонова при очајању су као и при срџби, плашњи, гнушању и ужасу.

Фабула је овој новини у кратко ова: Син старог барона Белена, (Лукић) Ђорђе (Ружић), страстан је карташ, у чему га из петних жила подржава и навркује пријатељ му Варњиг (Марковић), који живи од карата. Ђорђе треба да се ожени Амалијом (Ружићка) храњеницом

ода његова и нећаком милионара Рајна, (Зорин), који баш наилази у картаоницу, кад Ђорђе изгуби све новце, за које је имао купити сватовски накит својој невести. Пријатељ Варнинг набави му накит јестино, ал' — краден. Полиција навали на картаоницу због тога и ухвати међу осталима и Рајна и покојнога карташа Виркхајма (Недељковић). Сутра дан се венча Ђорђе и Амалија. Забрана рајнова стигне доцкан. Ал' после венчања дође изасланик суда, да преслуша Ђорђа, и позна краден накит на Амалији. Ужасна појава. Отац проклиње сина. Ујак се одриче нећаке, која не ће да напусти мужа, и жртвује све своје и своје деце имање мужевљевој страсти, док не мораде бегати у свет испред кривичног суда, који га гони због лажних меница. У очи бега убије карташ још Виркхајма, мислећи, да му је овај напастовао жену, а у истини је то учинио карташки му пријатељ Варнинг. — После 30 година видимо га, где се са породицом мори глађу. Постаје убицом. На то му долази син, богат и славан, прикаже се матери, која одлази да тражи мужа. Овај се врати с Варнингом, који хоће да убије и пороби богатог странца. Ђорђе не пристаје, и ако не зна да му је то син. Тек што Варнинг пође да га убије, ето ти Амалије, да каже Ђорђу да му је ту син. Страх и ужас: „Мој син!“ навали на колибу, да га спасе од варнингова ножа. Међу тим се син сам спасао. Ђорђе ухвати Варнинга за руку, да себе и њега пријави суду, ал' у тај мах пукне гром и убије их обојицу.

Писац је свој комад кретио „позоришном игром“ (Schauspiel); ал' то још није никакво име, то је име само да се разликује од „Singspiel-a“. Ал' писац је очевидно хтео да напише жалосну игру са моралном тенденцијом. У свакој жалосној игри, трагедији, видимо јунака, где се бори са каквом страсти. И у „карташу“ видимо, до душе, нешто од онога, јер картање је јачајно страст. Ал' то и јесте све, што је налик на трагедију. Јер у „карташу“ није јунак у борби са страсти својом, он је њен савезник, ортак, он лети у њену стрмен без икаквог отпора. И иначе подлегне у трагедији јунак сили страсти, која се појављује у различитим случајевима. Ал' кад је предмет саме страсти случај, као што је то у „карташу“ (јер Ђорђе испрва није сиромах, дакле не грамзи за благом), тежња, да се слени случај покори вољи човека, и то још човека без икакве моралне основе, онда је пропаст тога човека тако извесна, тако апсолутно луда гледаоцу, да једва чека, да га види како ће пропасти, а кад пропадне, нико га не жали. Што се тиче саме израде, појаве су тако навалице удешаване, да згрозе гледаоца, ужас је тако силом увеличан, да најглавније појаве губе много од своје вероватности и пред највијом публиком, него што је новосадска; те тако писац у главном промаши и онај учинак, што му је још једини преостао, учинак морала, поуке, опомене.

У погледу самога приказивања признајемо, да је у опште било добро удешено. Носилац насловне улоге, Ружић, одговорио је, особито у последњем чину, потпуно свом потешком задатку. Но венац овога вечера припада Лукићу, који је у староме барону био опет са свим у свом елементу, те га је публика после сцене и изазвала, —

и Драг. Ружићки, која је своју доста монотону улогу живом игром загрејала. Недељковићу је била улога очевидно премалена, те ваља да није нашао за вредно ни трудити се много око ње. Код Марковића већ нема тог изговора, напротив, ту као да је опет био задатак сувише замашан; на њему се, у осталом, само из почетка приметиле нека непоузданост, ал' кад га је улога загрејала, ишло је без приметног запињања. Похвалу заслужује на послетку Вујић (крчмар) и Јеца Поповићева (крчмарица), који су своје, макар и малене и незнатне улоге, толиком вољом и тачношћу одиграли, као да до њих стоји судбина комада. —СТ—

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Новоме Саду.) Избор до сад приказаних комада на нашој позорници стекао је признања и на другим местима. Тако „Vienac“, говорећи о приказаним комадима на нашој позорници у месецу новембру, вели ово: „Таквом репертоару нема приговора. Они естетици загребачки, који уздишу за драматизованим канканом, могу се уверити, да имаде много добрих — ал' и солидних комада.“

Н Е К Р О Л О Г.

* (Ферхтгот — Товачовски.) У Бечу је умрло ових дана Ферхтгот Товачовски, управитељ словенског певачког друштва и чувени компониста у 49 година живота свога. Товачовски је преминуо на највећу жалост оних, који су га познавали и уважавали, и на највећу штету уметности, којој је био изврстан и веран син. Товачовски је био познат у Бечу као особити музичар и компониста, и то не само у словенским већ и у немачким круговима. Као управљач словенског певачког друштва у Бечу много је учинио, да оно данас тако лепо напредује и да одговара својој цели. Као словенски компониста стекао је себи леп глас, и по мишљењу стручњака његово ће име означавати нову фазу у повесници словенске музике. Товачовски је рођен у Товачову у Моравској. За рана дође у Беч, где је почео изучавати музику, за коју је већ као дечаћ показао необична дара. Када је свршио бечку конзерваторију, дао се одмах на компоновање, а уједно је учио друге у музици. Временом постаде управитељ певачког збора руске посланичке цркве у Бечу, а касније управитељ збора словенске певачке дружине. Покојник је имао више одличја, а међу њима и велику златну колајку за уметност са лентом ордена св. Станислава, коју му је поклонио цар руски. Тело покојниково сахрањено је 8 (20) у Бечу у новом централном гробљу Свечаност при погребу била је достојна покојника, који је био не само изврстан компониста, него и свакад веран син свога народа, који ће у покојнику увек поштовати уметника и ретка родољуба. Нека је навек слава покојном Товачовском, и лака му била црна земљица!

Издаје управа српског народног позоришта

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

13. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 9.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 18. ДЕЦЕМБРА 1874.

ПРВИ ПУТ:

ШАРЛАТНИЗАМ.

Шаљива игра у 1. радњи, написао Е. Сериб, превели М. Ф. Х. и Н. Ј. М.

О С О Б Е:

Делмар, књижевник	Недељковић.
Рондон, новинар	Сајевић,
Др. Реми, лекар	Лукић.
Жермон	Марковић.
Софија, кћи му	Б. Хаџићева.
Мелгурева, нећага жермонова	Ј. Поповићева.
Цон	Божовић.
Франсоа } делмарове слуге	Бунић.

Збива се у Паризу у садашње време.

ПРЕ ТОГА:

ГРЕНГОАР.

Позоришна игра у једној радњи, од Т. Банвиља, превео Ј. Ђорђевић.

О С О Б Е:

Лудвиг XI., краљ француски	Сајевић.
Нијер Гренгоар	Руџић.
Симон Фурније, трговац	Лукић.
Лујза, његова кћи	Ј. Сајевићка.
Оливје-ле-Дем, берберин краљев	Марковић.
Николија Андријева, сестра симонова, удовица	М. Хаџићева.

Пажеви краљеви. Слуге Симона Фурнијера. Официри и стрелци шкотске телесне страже. — Место: варош Тур у Француској. — Време: година 1469.

Поштовани претплатници умољавају се, да би извотели исплатити први део своје претплате или у трговини браће Поповића или у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 И ПО САХАТА.